

УДК 662.758.2

ІМПОРТ ТА СТАН ВИРОБНИЦТВА СІЛЬГОСПТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

**Антощенкова В. В. д.е.н., доц., Антощенко В. М. к.т.н., доц.,
Антощенко Р.В., д.т.н., проф.**

Державний біотехнологічний університет

В роботі виконано аналіз імпорту та стану виробництва сільгосптехніки в Україні.

Зношеність сільгосптехніки вітчизняних аграрних підприємств становить, за різними підрахунками, від 50% до 80%, що робить Україну дуже привабливим ринком для зарубіжних виробників.

Таку думку висловив завідувач відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», д.е.н. Олександр Захарчук, йдеться у повідомленні установи.

Як відомо, лєвова частина тракторів постачається в Україну з-закордону, що в умовах воєнного стану пов'язано з певними ризиками та ускладненнями: безпековими, економічними, логістичними. Тому не дивно, що у березні 2022 року Уряд розширив перелік товарів критичного імпорту, які мають важливе значення для аграрного виробництва, включивши до цього переліку сільськогосподарські трактори, с/г машини, сівалки тощо. Попри це, минулого року імпорт тракторів в Україну скоротився майже на третину в порівнянні з 2021 роком, а за деякими товарними позиціями – більш як на половину. За даними Державної митної служби, у 2022 році Україна імпортувала тракторів на суму \$796,2 млн, що на 0,4% більше, ніж у позаминулому році. Такі показники були зумовлені підвищенням ціни на іноземну техніку, яка зросла через військові дії, девальвацію гривні та ускладнення логістичних ланцюгів постачання. Проте якщо подивитися на кількісні показники, то можна побачити, що за минулий рік імпорт тракторів в Україну скоротився майже на 40%.

За даними Українського клубу аграрного бізнесу, у 2021 році в Україні було продано 9416 нових тракторів, а у 2022 році – лише 3585. Найбільше просів сегмент тракторів класу 45-100 к.с. – у 3,4 рази в порівнянні з 2021 роком. Це пов'язано з тим, що в попередні роки у цьому сегменті традиційно домінували трактори Мінського тракторного заводу.

За даними Держпродспоживслужби, лише у 2020 році в Україну було завезено 5037 одиниць тракторів Belarus і 3464 – MTZ. Із запровадженням торговельних санкцій проти Білорусії ввезення продукції з цієї країни на митну територію України було припинено. Відповідно на українському ринку утворився величезний вакуум, який відразу почали заповнювати китайські трактори відповідного класу. По всіх інших сегментах потужності лідерами з продажу залишалися такі відомі світові бренди як CHN, CLAAS, John Deere, AGCO та деякі інші. З одного боку, це добре, що вільний ринок має здатність до саморегулювання, а з іншого – така ситуація посилює ризик потрапити в

залежність від іноземних виробників, які можуть диктувати українським агровиробникам не лише цінову, а й технічну політику. Здається, Україна вже впритул наблизилася до цієї критичної межі.

Рекордний обсяг імпорту сільгосптехніки — \$1,342 млрд — був зафіксований у 2008 р., коли в Україні стабільно розвивалася економіка та були більш доступні позикові кошти. Другий за обсягами результат — \$1,144 млрд — зафіксований у 2017 р. за умов певної стабілізації економіки після тимчасової втрати частини територій та воєнних дій.

«Обсяги імпорту агротехніки у 2019 р. на суму \$769,2 млн значно менші за досягнуті рекордні показники, що є свідченням низької купівельної спроможності сільгосптоваровиробників, особливо малих та середніх розмірів».

Разом із тим, в Україну все впевненіше приходять країни — провідні виробники тракторів та іншої сільськогосподарської техніки: США, Китай, Велика Британія, а також країни Євросоюзу — Німеччина, Франція та Нідерланди. Також помітне місце у забезпеченості технікою займають Польща та Білорусь.

Найбільше сільськогосподарської техніки Україна ввозить з Німеччини. Обсяги поставок з цієї країни нової та вживаної техніки склали 2019 року \$243,4 млн. Це забезпечило Німеччині частку у 31,6% у вітчизняному імпорті агротехніки.

Друге місце у експортерів техніки для сільського господарства в Україну посідають США — \$159 млн (20,6%).

На третьому місці у рейтингу основних постачальників цього виду продукції — Польща. У 2019 року вітчизняні аграрії закупили у цій країні сільгосптехніки на суму \$80,3 млн (10,4%).

Однакові частки — по 9% — у вітчизняному імпорті агротехніки мають Нідерланди (\$69,7 млн) та Китай (\$69,1 млн). Поставки сільгоспмашин та обладнання з Франції склали у 2019 р. \$58,1 млн (7,5%), з Білорусі — \$49,8 млн (6,5%).

Загалом у вітчизняному імпорті переважає сільськогосподарська техніка північноамериканського походження — John Deere, Case, New Holland, Massey Ferguson, Challenger, Versatile. Також на українському ринку представлені і європейські виробники — Claas, Deutz-Fahr.

Наполегливу політику щодо входження на український ринок проводить Китай. Ціна китайської техніки на 15-20% нижча навіть за ціни на вітчизняну техніку. Оскільки вони виробляють насамперед трактори малої потужності, тобто міні-трактори, їхня продукція є надзвичайно привабливою для вітчизняних господарств населення, фермерських господарств та інших форм господарювання малих та середніх розмірів.

Справа в тому, що сьогодні доля імпоротної с/г техніки в Україні, за різними оцінками, сягає від 80 до 90%, і це створює гіпотетичні загрози економічній безпеці нашої держави. Будь-які серйозні перебої з постачанням сільськогосподарської техніки, зокрема, тракторів або підвищення на неї ціни, так само і проблеми із постачанням запасних частин, погіршення сервісного обслуговування чи зменшення ремонтних потужностей можуть призвести до зменшення виробництва аграрної продукції і величезних збитків. До деякої міри

українські аграрії відчували ці загрози ще у 2020 році під час епідемії COVID-19, коли через дефіцит мікročіпів та іншого електронного обладнання несподівано виникли проблеми у європейських виробників тракторної техніки. Тоді навіть стояло питання про призупинення виробництва на низці заводів. У зв'язку з цим, за перше півріччя 2020 року обсяг імпорту тракторів в Україну скоротився на 50%, в порівнянні з аналогічним періодом 2019 року, що створило певні проблеми замовникам цієї техніки.

Щоб уникнути в майбутньому таких ризиків потрібно відновлювати виробництво тракторів і запасних частин до них в Україні, розвивати мережу сервісних центрів, ремонтних баз тощо.

Одним із перспективних партнерів України у відновленні тракторобудування може стати американська компанія John Deere, яка багато років працює на українському ринку і має розгалужену систему дистрибуції та сервісного обслуговування. Переважно компанія продає великі трактори, потужністю від 120 к.с. і вище, що відповідає потребам великих агрохолдингів та сільгоспвиробників. Часткова локалізація тракторного виробництва в Україні дозволила б відчутно зменшити вартість цієї техніки (щонайменше на 30%) і зробити її доступнішою для споживачів, створити тисячі робочих місць, збільшити надходження до бюджету, що наразі є дуже актуально. Після виходу John Deere з російського і білоруського ринків розширення співпраці з Україною було б цілком логічним, зокрема, у плані будівництва заводу із складання тракторів, комбайнів та іншої сільськогосподарської і будівельної техніки.

У будь-якому разі Україна, яка має понад 25 млн га чорноземних ґрунтів (6,7% від світових запасів) і є одним з найбільших виробників та експортерів зерна, ще довго залишатиметься привабливою для світових виробників тракторної техніки. Наразі вони активно борються за своє місце на українському ринку. Але й Україна має поборотися за те, щоб присутність на її ринку великих виробників тракторної техніки приносила користь не тільки їм, а й державі та українським агровиробникам. Очевидно, що самих лише механізмів митного та технічного регулювання для цього не достатньо. Потрібно розробляти нові підходи, що дозволять відновити власне тракторобудування та позбутися критичної імпортозалежності в цій важливій галузі.

Наразі, за підсумками минулого року, найбільшими імпортерами тракторів в Україну залишаються Німеччина (20,1%), Польща (13,4%) та Нідерланди (11,9%). Серйозні позиції на українському ринку тракторної техніки також мають США, Китай та Велика Британія. Як не прикро, але частка вітчизняних тракторів залишається дуже мізерною і вони не можуть конкурувати з іноземною технікою ні за якістю, ні за ціною. Треба визнати, що за останнє десятиліття Україна фактично втратила вітчизняну галузь тракторобудування. Навіть попри те, що з 2017 року в Україні запроваджено програму часткової компенсації агровиробникам вартості придбаної сільгосптехніки вітчизняного виробництва, ця програма не вирішує проблему насичення аграрного сектора достатньою кількістю тракторів та швидкого оновлення тракторного парку. Треба враховувати і те, що в Україну завозиться багато вживаних тракторів, які мають обмежений моторесурс і не відповідають вимогам за екологічними стандартами.

Наразі, за різними підрахунками, від 80 до 90% тракторів, які експлуатуються в Україні, перебуває за межами амортизаційного й економічно доцільного строку експлуатації, а оновлення тракторного парку відбувається занадто повільно. При цьому щороку через брак нової сільськогосподарської техніки Україна втрачає до 6 млн тонн зерна. Якщо держава не буде адекватно реагувати на ці виклики, то економічні збитки будуть ще більшими.

Ситуація на ринку тракторів доволі динамічна і держава має її контролювати та вживати певних протекціоністських або навпаки – обмежувальних заходів. Наразі ми бачимо підвищений попит на тракторну техніку в сегменті машин потужністю до 120 к.с. Це універсальні машини, які можуть використовувати як фермери для обробки невеликих полів, так і середні та великі господарства. Сьогодні цю ринкову нішу активно заповнюють трактори китайського виробництва різних марок і модифікацій. Але такі трактори можуть виробляти і в Україні, про що, наприклад, свідчить досвід ТОВ "Дніпровський механо-тракторний завод". З 2011 року тут проводять агрегатно-вузлове збирання міні-тракторів, здебільшого з китайських комплектуючих. Але останнім часом використовують і деталі вітчизняного виробництва.

Першочергові заходи для виведення вітчизняного тракторобудування з критичного стану мають бути сконцентровані у напрямку придбання та установки в Україні сучасних іноземних технологій, технологічних ліній або цілих виробництв, що підвищать конкурентоздатність вітчизняних тракторів. Також потрібно зосереджувати зусилля на виробництві малопотужних тракторів, які зможуть задовольнити попит невеликих фермерських господарств та особистих селянських господарств і зможуть витіснити китайські трактори аналогічного класу. Переконані, що в майбутній програмі розвитку вітчизняного тракторобудування також будуть передбачені заходи для відновлення виробництва на Харківському тракторному заводі, але, звичайно, на абсолютно нових принципах співробітництва держави і приватного бізнесу.

Список літератури:

1 Україна: ринок сільськогосподарської техніки. Аналіз та перспективи [Текст] / Р. В. Антощенко, В. М. Антощенко, І. В. Галич, В. В. Антощенкова, О. В. Козлова // Вісник Харків. нац. техн. ун-ту сіл. госп-ва ім. П. Василенка. Техн. науки. - Харків : ХНТУСГ, 2019. - Вип. 198 : Механізація с.-г. вир-ва. - С. 194-200.

2. Огляд українського ринку тракторів потужністю 260-390 к.с. [Текст] / В. М. Антощенко, Р. В. Антощенко, А. П. Гуртов, Д. В. Станіславенко // Вісник Харків. нац. техн. ун-ту сіл. госп-ва ім. П. Василенка. Техн. науки. - Харків : ФОП Сегаль І. М., 2014. - Вип. 148: Механізація с.-г. вир-ва. - С. 258-262.

3. R. Antoshchenkov, V. Antoshchenkova, V. Kis, D. Smitskov. Increasing accuracy of measuring functioning parameters of agricultural units. *Engineering for Rural Development*, 2023, 22. P. 210–215.